

Ljerka
Dulibić

Katalog umjetničke zbirke kao žanr povijesnoumjetničke literature

CARL BRANDON STREHLKE – MACHTELT BRÜGGEN ISRAËLS,
The Bernard and Mary Berenson Collection of European Paintings at I Tatti,
Villa I Tatti u suradnji s Officina Libraria, Firenze, 2015., 825 str.
ISBN 9788897757656

Ponajbolje svjedočanstvo složenosti određenih zadataka koje nam nameće naša struka rezultati su koji pomiču granice dotad učinjenog. Nedavno objavljen katalog zbirke europskog slikarstva koju su prikupili Bernard i Mary Berenson u svojoj rezidenciji I Tatti pokraj Firence upravo je takav iskorak koji zadivljuje svojim postignućima, istodobno potičući na promišljanje o katalogu umjetničke zbirke kao zasebnom žanru povijesnoumjetničke literature.

Cijelim nizom izdanja kojima su u posljednjih desetak godina obuhvatno prezentirane zbirke velikih svjetskih muzeja, katalog zbirnoga fonda normiran je najvišim stručnim i znanstvenim standardima, kako se to da naslutiti već i samo letimičnim prelistavanjem prije svega nove serije kataloga National Gallery u Londonu (do sada je objavljeno osam svezaka, čiji su autori Dillian Gordon, Nicholas Penny, Lorne Campbell, Judy Egerton, Humphrey Wine) i, primjerice, nove serije kataloga Städel Museuma u Frankfurtu (objavljeno deset svezaka, čiji su autori Jochen Sander, Bodo Brinkmann i Stephan Kemperdick, Rudolf Hiller von Gaertringen, Agnes Tietze, Mirjam Neumeister, León Krempel), ili pak kataloga talijanskog slikarstva 15. stoljeća iz National Gallery of Art u Washingtonu, Miklósa Boskovitsa i Davida Alana Browna te onoga zbirke Johna G. Johnsona u Philadelphia Museum of Art, Carla

Brandona Strehlkea, kojima se u najnovije vrijeme pridružuje i katalog Dóre Sallay sijenskoga slikarstva u Mađarskoj – sve uz napomenu kako je u ovoj prigodi moguće spomenuti tek nekolicinu najistaknutijih primjera. Kataloške jedinice u tim katalozima nove generacije iscrpne su monografske studije koje ne samo da sabiru sva stečena znanja o svim aspektima pojedinoga djela, već neizostavno donose rezultate novih ciljanih istraživanja kojima se verificiraju, korigiraju ili ispravljaju dosada poznati podaci te dosadašnje pretpostavke potkrijepljuju novim arhivskim i inim svjedočanstvima. Temeljem takve obrade donosi se nova

© Bernard Berenson i interijer vile I Tatti (Ljubaznošću Villa I Tatti
- The Harvard University Center for Italian Renaissance Studies)

interpretacija i kontekstualizacija pojedinih umjetnina, čime se revalorizira njihovo značenje i mjesto u povijesti umjetničkoga stvaralaštva, ali i u zbirci kojoj danas pripadaju, a time posredno i značenje određene zbirke u kontekstu srodnih institucija. Valja također istaknuti značajno mjesto koje u takvoj obuhvatnoj i dubinskoj analizi imaju i rezultati konzervatorsko-restauratorskih istraživanja kojima se ne samo utvrđuje stanje umjetnine, već i definiraju smjernice za postupke koji tek predstoje, pri čemu je velika važnost pridana i povijesnom istraživanju te boljem razumijevanju svih ranijih intervencija na umjetnini. Sve to u konačnici omogućuje iznalaženje novih mogućnosti prezentiranja pojedinih umjetnina unutar zbirnoga fonda te fundusa u cjelini.

Svakoj od 110 slika europskih starih majstora iz Berensonove zbirke u katalogu *The Bernard and Mary Berenson Collection of European Paintings at I Tatti* posvećena je upravo takva obuhvatna i iscrpna kataloška

jedinica: *Catalogue of Old Masters*, u izradu kojega je uz glavne autore i urednike izdanja, Carla Brandona Strehlkea i Machtelt Brügggen Israëls, bilo uključeno još čak 37 povjesničara umjetnosti, redom uglednih poznavatelja i stručnjaka, okosnica je ovoga izdanja, a slijedi mu vrlo zanimljiv dodatak *Counterfeits* koji uključuje studiju *The Berensons and the Sienese Forger Icilio Federico Joni* Giannija Mazzonija, uz još 7 kataloških jedinica u kojima su obrađena djela imitatora ranijih razdoblja. Kataloškom dijelu međutim ne prethodi tek prikladan uvod u kojem bi se na jednome mjestu ukratko iznio historijat zbirke, kao što je to bilo uobičajeno u prethodno spomenutim izdanjima muzejskih kataloga. Berensonova zbirka, odnosno – točnije rečeno – zbirka Berensonovih, nametnula je ponešto drugačiji, razvedeniji i kompleksniji pristup.

Nakon uvodne riječi Lina Pertillea, direktora Villa I Tatti u razdoblju od 2010. do 2015. godine, za čijega je mandata

intenziviran i dovršen ovaj projekt, začet odnosno naručen u vrijeme njegova prethodnika Josepha Connorsa (direktor Ville I Tatti od 2002. do 2010. godine), slijedi zahvala glavnih autora i urednika izdanja, upute za uporabu kataloga uz popis kratica te kazalo osoba iz Berensonova kruga.

Prva velika cjelina, pod nazivom *Collecting Old Masters*, objedinjuje nekoliko studija. Carl Brandon Strehlke u prilogu naslovljenom *Bernard and Mary Collect: Pictures Come to I Tatti* prožimlje osobne (pri)povijesti ovoga slavnoga para, opis njihovih imanja, predmete koje su sakupljali i s kojima su živjeli te ljude koje su okupljali i s kojima su se družili, na što se nadovezuje kratki, ali iscrpno kritički obrađen dokumentarni dodatak *Offner, Meiss, and Zeri in Bernard Berenson's Diary*. U svojoj studiji *The Berensons "Connosh" and Collect Sieneese Painting* Machtelt Brügggen Israëls razlaže "connoisseurship as a relentless but enjoyable pursuit" kao osobnu strast koja je Bernarda i njegovu suprugu Mary povezivala desetljećima, zaključujući kako "connoisseurship with an eye for the life-enhancing power of art" nije samo intelektualna ostavština ovog slavnog povjesničara umjetnosti, već i *raison d'être* zbirke. Slijedi studija Giovannija Pagliarula *Passions Intertwined: Art and Photography at I Tatti* u kojoj kustos zbirke i fototeke u Villa i Tatti ocrta

svu složenu isprepletenost povijesti umjetnosti i fotografije, prvenstveno kroz prizmu Berensonove zbirke, ali potom neodvojivo i u kontekstu njegove profesionalne djelatnosti kao stvaratelja, uz suprugu Mary i njihovu tajnicu i dugogodišnju suputnicu Nicky Mariano, fotografskoga arhiva koji je do danas jedan od specifičnih resursa Ville I Tatti u kojem se ogleda povijest uloge medija fotografije kao neprikosnovenoga instrumenta za prakticiranje povijesti umjetnosti u Berensonovo doba.

Slijede kataloške jedinice slika koje su Bernard i Mary prikupili krajem 19. i početkom 20. stoljeća, kako bi opremili prostore Villa I Tatti, svoga doma na jednom od slikovitih brežuljaka između Firence, Fiesolea i Settignano. Villu I Tatti Bernard Berenson kupio je kao već formiran konoser i povjesničar umjetnosti, oko čije se osobnosti već tada razvio čitav jedan kult. Nakon studija u Bostonu, jednim dijelom i na Harvardu, gdje se njegova obitelj preselila iz Litve, mladi Bernard Berenson (1865. – 1959.) proputovao je Europu, potpomognut sredstvima koje je u tu svrhu osigurala Isabella Stewart Gardner, bostonska kolekcionarka i njegova dugogodišnja pokroviteljica, prijateljica i suradnica. Umjetnine je Bernard započeo sakupljati zajedno sa Mary Costelloe (1864. – 1944.), s kojom se oženio 1900. godine te

su zajedno opremali Villu I Tatti, koja nije bila samo njihov privatni dom već mjesto okupljanja mnogih intelektualaca onoga vremena s kojima su dijelili zajedničke interese. Danas je Villa I Tatti prestižni Center for Italian Renaissance Studies Harvardskoga sveučilišta, u kojem i dalje, na temelju Berensonove idejne potke i daljnega razvoja arhivskih, bibliotečnih i inih istraživačkih resursa, u poticajnom okruženju zajednički egzistiraju međusobno se prožimljući ideje, ljudi i predmeti njihova bavljenja.

Nakon središnjega dijela ove opsežne publikacije koja ukupno broji čak 824 stranice slijedi cjelina nazvana *Berensoniana* koja sadrži nekoliko specifičnih studija: *Roger Fry and Bernard Berenson* Caroline Elam, *A Failure: René Piot and the Berensons* Claudija Pizzorussa, uz pripadajući kataloški dodatak, čime se ukupan broj kataloški obrađenih umjetnina penje na 149. Slijedi *Appendix. Paintings Formerly Owned by the Berensons* u kojem je osnovim podacima, a često i fotografijom, dokumentirana još 101 umjetnina. Nakon popisa bibliografije (koji zauzima gotovo 50 gusto tiskanih

stranica) slijedi vrlo korisni *Provenance Index* i kazalo imena. Već je i iz šturog tehničkog opisa ove publikacije jasno o koliko je golemom i gotovo beskompromisnom poduhvatu riječ.

Pravi je užitek listati ovaj katalog, uživati u kvalitetnim reprodukcijama bilo recentnih snimaka slika iz zbirke ili pak arhivskih fotografija, podsjetiti se na poznata i slavna djela u Berensonovoj zbirci (npr. Domenico Veneziano, *Bogorodica s Djetetom*, Giambono, *Sveti Mihovil*, Giotto, *Sveti Antun Padovanski*, Lorenzo Lotto, *Raspeće* te Sassetta, tri polja oltara iz *Borgo San Sepolcro*), ili pak otkrivati neke vlastite nove drage slike na temelju posve osobnih preferenci (takva je primjerice malena *Bogorodica Ponizna* Bartolomea Bulgarinija ili njegove radionice). Čitati pak kataloške jedinice poticajno je otkrivanje cijelih spletova saznanja, istraživačkih problema i novih interpretacija, sve to potkrijepljeno uvidom u okolnosti slijedom kojih su slike dospjele u Villu I Tatti, kroz koje se provlači cijela galerija osoba koje su obilježile čitavo jedno razdoblje u povijesti naše discipline.

Iz vlastitog iskustva znamo kako umjetnine izlučene iz svog primarnog konteksta nisu samo znakovita svjedočanstva razvoja odnosno povijesti umjetničkoga stvaralaštva u svoj njegovoj raznolikosti, već i središte prožimanja kompleksne mreže uzajamnih dinamičnih odnosa umjetničkih djela i silnica koje su obilježile fenomen razvoja kolekcionarstva i tržišta umjetninama, procese migracije umjetničkih djela i njihove muzealizacije te povijest discipline povijesti umjetnosti i njenih različitih metoda. No ovo nas izdanje, u svoj svojoj kompleksnosti, vrlo zorno podsjeća na ono najvažnije, a to je podosta jednostavna činjenica: kada je riječ o umjetninama uvijek je riječ i o (njihovim) ljudima. x